

POLITICS IN UKRAINE

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-343-9-12>

TYOLOGY OF ETHNOPOLITICAL CONFLICTS: MULTIVARIATE CRITERIAS

ТИПОЛОГІЯ ЕТНОПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ: ПОЛІВАРІАНТНІСТЬ КРИТЕРІЇВ

Marukhovska-Kartunova O. O.

*Ph.D. Philosophy of Sciences, Associate
Professor,
Head Social Sciences Section at the
Department of Foreign Languages and
General Education Disciplines
University of Economics and Law «KROK»
Kyiv, Ukraine*

Маруховська-Картунова О. О.

*кандидат філософських наук, доцент,
завідувач секції суспільних наук кафедр
іноземних мов та загальноосвітніх
дисциплін
Університет економіки та права
«КРОК»
м. Київ, Україна*

Актуальність дослідження проблеми поліваріантності типологізації етнополітичних конфліктів обумовлене, по-перше, тим, що етнополітична конфліктологія як наука є відносно молодого на Заході, а для нашої держави і взагалі новою наукою; по-друге, що вона є комплексною та міждисциплінарною; по-третє, відсутністю усталених критеріїв типологізації, і нарешті, величезною різноманітністю самих етнополітичних конфліктів.

Перш ніж, аналізувати проблему поліваріантності типологізації етнополітичних конфліктів, необхідно зробити стислий історичний екскурс щодо наукового дискурсу назв конфліктів в етнополітичній сфері поліетнічного суспільства, а також навести авторське визначення таких понять, як: «*етнополітичний конфлікт*» та «*етнополітична конфліктологія*».

Відомо, що у західній науці поняття «*етнічні конфлікти*» («Ethnic Conflicts») у широкий науковий обіг увів американський дослідник Г. Елмер [1] і відповідно з'явилася назва наукового напрямку «*етнічна конфліктологія*» («Ethnic Conflict Studies»). Дещо пізніше приблизно в середині 70-х років ХХ ст. під впливом світових процесів етнічного ренесансу, політизації етнічності та етнізації політики виникла інша назва цих конфліктів, а саме: «*етнічні політичні конфлікти*» («Ethnic Political Conflicts») або просто «*етнополітичні конфлікти*» («Ethnopolitical Conflicts»). У науковий обіг західної науки цю назву 1977 року увів Пітер

Катценштайн, професор Корнеллського університету, президент Американської асоціації політичних наук (AAPS) [2]. Таким чином, на Заході тоді почав формуватися новий науковий напрям під назвою «етнополітична конфліктологія» («Ethnopolitical Conflict Studies»). «Батьком-засновником» етнополітичної конфліктології на Заході вважається видатний американський вчений Тед Роберт Гурр, який увів у широкий науковий обіг поняття «етнополітичні конфлікти» [3].

Слід підкреслити, що виходячи з цієї ситуації, західних дослідників вищезазначених конфліктів умовно поділяють на три великі групи: 1) ті, хто користується термінами «етнічні конфлікти» і «етноконфліктологія»; 2) ті, хто віддає перевагу термінам «етнополітичні конфлікти» і «етнополітична конфліктологія» та 3) ті, хто застосовує всі ці терміни як синоніми.

В незалежній Україні науковий дискурс щодо конфліктів в етнополітичній сфері був представлений такими відомими вітчизняними вченими, як: С. А. Асланов, І. М. Варзар, К. М. Вітман, Н. В. Горло, В. Б. Євтух, О. В. Каргунов, А. І. Кіссе, В. О. Котигоренко, І. О. Кресіна, Л. І. Лойко, О. М. Майборода, Г. М. Перепелиця, Ю. І. Римаренко, В. А. Явір та ін.

Варто зазначити, що в Україні поняття «етнополітичні конфлікти» та «етнополітична конфліктологія» були введені у науковий обіг авторкою цих тез ще далекого 1993 року [4, с. 58–61]. Дещо пізніше, 1998 року було вже запропоноване таке авторське розгорнуте визначення етнополітичного конфлікту, як: «*Етнополітичний конфлікт* – це неспівпадіння, а часто і несумісність цінностей, зіткнення інтересів і цілей різних етнонаціональних спільнот (етносів, націй та етнонаціональних меншин) між собою та з цінностями, інтересами і цілями держави, а також між усіма їх носіями. Тобто, етнополітичний конфлікт – це процес виявлення і зняття протиріч і суперечностей, що постійно виникають в етнополітичній сфері поліетнічного суспільства» [5, с. 543]. Окрім цього, доречним буде згадати, що перша наукова стаття в Україні, присвячена етнополітичній конфліктології вийшла в друк ще у 1998 році [6], а найбільш вдале розгорнуте її визначення було сформульоване 2016 року: «*етнополітична конфліктологія* – це нова наука і навчальна дисципліна про закономірності зародження й динаміки розвитку етнополітичних конфліктів, їх сутність, характер, причини виникнення, місце і роль у суспільному розвитку, шляхи, методи та засоби їх прогнозування, вчасного виявлення й конструктивного управління, запобігання ескалації та цивілізованого врегулювання, трансформації і розв’язання, а також забезпечення етнополітичної стабільності, безпеки і миру. Водночас, етнополітична конфліктологія – це ще й мистецтво управління, трансформації та розв’язання етнополітичних конфліктів» [7, с. 75–76].

Серед безлічі варіантів існуючих критеріїв етнополітичних конфліктів перевагу можна віддати таким, як: суб'єкти і об'єкти конфліктів, сфери їх проявів і причини виникнення, кількість учасників, масштабність, тривалість, інтенсивність, рівень насилля та деякі інші. Однак застосування будь-якого критерію, навіть найоб'єктивнішого, не може спростувати того факту, що типологія все одно буде певною мірою умовною, суб'єктивною і недосконалою.

Етнополітичні конфлікти за їх суб'єктами (учасниками) можна поділити на три великі групи: 1) *етнічні конфлікти* [8; 9]; 2) *національні конфлікти*; 3) *політичні конфлікти*. В свою чергу *етнічні конфлікти* поділяються на: а) *внутрішньоетнічні конфлікти*, тобто ті, які нуртують в середині тієї чи іншої етнічної спільноти (між кланами, родами, джузами, тейпами та ін.); б) *міжетнічні конфлікти* [10], що точаться між двома чи більше етнічними групами та/чи етнонаціональними меншинами.

За цією аналогією *національні конфлікти* теж можна поділити на дві групи: а) *етнонаціональні конфлікти* [11] (між етнічними групами та домінуючою етнонацією); б) *міжнаціональні конфлікти* [12], які спалахують або між етнонаціями, або між націями-державами, останні також можна назвати міждержавними чи міжнародними.

Щодо *політичних конфліктів*, то їх доцільно поділяти на: а) *суто політичні конфлікти*, тобто ті, які не стосуються безпосередньо етнонаціональної сфери (конфлікти між різними гілками влади, наприклад); б) *етнополітичні конфлікти* [13] (між етнонаціональними спільнотами та державою і її органами).

Досить вдалим треба визнати поділ етнополітичних конфліктів на *горизонтальні* та *вертикальні*. До першої групи відносяться конфлікти між етнонаціональними спільнотами (переважно між етнонаціональними спільнотами і домінуючою етнонацією), а до другої – між етнонаціональними спільнотами, з одного боку, і державою та її органами, з іншого.

За сферами конкретних проявів та причинами виникнення етнополітичні конфлікти можна поділити на *етноекономічні*, *етно-територіальні*, *етноюрідичні*, *етноекологічні*, *етнокультурні*, *етноісторичні*, *етноконфесійні*, *етноідеологічні*, *етнопсихологічні* та інші.

За часовим критерієм етнополітичні конфлікти можна поділити на: 1) *миттєві* (від кількох годин – до кількох днів, як приміром, трагічно відомий погром у Сумгаїті); 2) *короткотривалі* (від кількох тижнів – до кількох місяців); 3) *середньої тривалості* (кілька років); 4) *довготривалі* (північно-ірландський конфлікт, наприклад, який затягнувся майже на півтора століття).

За формою та змістом етнополітичні конфлікти можна поділити на: 1) *етнонаціональні революції*, під якими мається на увазі боротьба певної

етнонаціональної спільноти за свою свободу і незалежність; 2) *етнополітичні війни*, які можна також поділити на: а) *етнічні громадянські війни*, тобто збройну боротьбу між етнонаціональними спільнотами в середині країн за статус, владу чи ресурси; б) *етнічні або національні міждержавні війни*.

Серед етнополітичних конфліктів можна виокремити: 1) *іредентистські* [14] етнополітичні конфлікти – це конфлікти, які виникали внаслідок намагання якоїсь етнонаціональної спільноти об'єднати свої етнічні землі й своїх етнічних сородичів в єдиній державі; 2) *сепаратистські* етнополітичні конфлікти [15] – це конфлікти, які вибухнули у зв'язку зі спробами якоїсь етнонаціональної спільноти відокремитись, вийти зі складу певної держави та створити свою власну або увійти до складу іншої держави.

Таким чином, можна зробити висновок, що знання існуючої поліваріантності критеріїв у типології етнополітичних конфліктів, вміння визначати тип конкретного конфлікту та враховувати їх особливості можуть значно полегшити пошук ефективних шляхів і методів запобігання їх ескалації та врегулювання, а також є надзвичайно корисними при вирішенні питань досягнення, збереження і зміцнення етнополітичної безпеки країни та регіону.

Література:

1. Elmer G. *Ethnic Conflicts Abroad: Clues to America's Future?* Monterey: VA, 1968.
2. Katzenstein P. *Ethnic Political Conflict in South Tyrol*. In M. Esman (ed.) *Ethnic Conflict in the Western World*. Ithaca: Cornell University Press, 1977. P. 287–323.
3. Gurr T. *Minorities at Risk: A Global View of Ethnopolitical Conflicts*. Washington: United States Institute of Peace, 1993.
4. Маруховська О.О. Шляхи і методи вирішення етнополітичних конфліктів в умовах переходу до відкритого суспільства. *На шляху до відкритого суспільства: тези доповідей на міжнародній науковій конференції* (Донецьк, 8-10 квітня 1993 р.). Донецьк: Центр політологічних досліджень, 1993. С. 58–61.
5. Маруховська О.О. Етнополітичний конфлікт (визначення). Міграційні процеси у сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри. *Енциклопедія. / За ред. Ю.І. Римаренка. К.: Довіра, 1998. С. 543.*
6. Маруховська О.О. Етнополітична конфліктологія: зародження, визначення та основні закономірності нової дисципліни. *Генега: Філософія. Історія. Політологія. 1998. № 1-2. С. 188–193.*

7. Маруховська-Картунова О.О. Сучасний науковий дискурс щодо визначення та сутності етнополітичної конфліктології. *Evropský politický a právní diskurz*. 2016. Svazek 3. 1. vydání. S. 71–76.

8. Кіссе А.І. Етнічний конфлікт: теорія і практика управління. Політологічний аналіз: монографія. К.: Логос, 2006. 380 с.

9. Котигоренко В.О. Етнічні протиріччя і конфлікти в сучасній Україні: політологічний концепт: монографія. К.: Світогляд, 2004. 722 с.

10. Горовіц Д. Міжетнічні конфлікти. Пер. з англ. О. Ківшик. Х.: Каравела, 2004. 684 с.

11. Шамборовська О. Типологія та класифікація теоретичних концепцій дослідження етнонаціональних конфліктів у сучасних міжнародних відносинах. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. 2012. Випуск 30. С. 147–156. URL: https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/VLNU_Mv_2012_30_20.pdf (Дата звернення: 27 серпня 2023 р.)

12. Міжнаціональні конфлікти в Україні: чи є вони не минучими? Радіо Свобода. Точка зору. Інтерв'ю з С. Рудиком та Р. Чубаровим. (17 серпня 2006 р.) URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/949958.html> (Дата звернення: 29 серпня 2023 р.)

13. Вітман К.М. Етнополітичні конфлікти пострадянського простору: сучасний етап розв'язання. Актуальні проблеми політики: зб. наук. праць, 2012. Вип. 44. С. 201–210.

14. Горло Н.В. Концептуальні засади і практика іредентизму: внутрішньополітичний і міжнародно-політичний контексти: монографія. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2019. 448 с.

15. Червінка І. Територіальний підхід до врегулювання етнополітичних сепаратистських конфліктів. *Humanitarian vision*: наук. журнал. Львів: Нац. ун-т «Львівська Політехніка», 2015. Vol. 1. № 2. С. 79–84. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hv_2015_1_2_15. (Дата звернення: 30 серпня 2023 р.)